

HELENA CIEPŁA

PRZEDAWNIEŃ I ZARZUT PRZEDAWNIEŃ W PROCESIE CYWILNYM

1. Pojęcie instytucji przedawnienia

Rozważania dotyczące zarzutu przedawnienia w procesie cywilnym należy rozpocząć od wyjaśnienia – czym jest instytucja przedawnienia? Określając to pojęcie należy stwierdzić, że: przedawnienie – obok prekluzji, zasiedzenia i przemilczenia – jest jednym z przypadków tzw. dawności, instytucji wiążącej skutki prawne z upływem czasu.

Przepisy kodeksu cywilnego o przedawnieniu przeszły ewolucję¹. Kodeks zobowiązań (art. 273 § 2 k.z.) wprost zakazywał sądowi uwzględniania przedawnienia z urzędu. Kodeks cywilny nie przejął tego rozwiązania, wprowadzając zasadę uwzględniania przez sąd przedawnienia z urzędu. Gruntowne merytoryczne zmiany w tym zakresie wprowadziła ustawa z 28 lipca 1990 r. (Dz.U. Nr 55, poz. 321), która weszła w życie 1 października 1990 r. Ustawodawca w tej ustawie odstąpił od zasady uwzględniania przez sąd przedawnienia z urzędu, powracając do zawartej w kodeksie zobowiązań klasycznej koncepcji prawa uchylania się przez dłużnika od spełnienia świadczenia po upływie terminu przedawnienia. Wykonanie tego prawa nadawało zobowiązaniu charakter *obligationis naturalis*, co oznacza że zobowiązanie zupełnie przekształca się w zobowiązanie naturalne. Poczynając od dnia 1 października 1990 r. upływ terminu przedawnienia sąd uwzględnia tylko na zarzut dłużnika. Oświadczenie w tym przedmiocie ma charakter swoistej czynności prawo kształtującej.

Wprawdzie zgodnie z art. 117 § 1 k.c. zasadą jest, że roszczenia majątkowe ulegają przedawnieniu, a wyjątki od tej zasady powinny wynikać z przepisu o randze ustawowej np. art. 223 k.c., a zatem nie można ich domniemywać, czy też przyjmować ich istnienia w drodze analogii. Jednak w literaturze i w orzecz-

¹ Por. uchwała Sądu Najwyższego z 18 marca 1968 r., III CZP 15/68, OSNC 1968, nr 8–9, poz. 138 oraz wyroki z 13 grudnia 2007 r., I CSK 364/07, LEX nr 381107, z 15 stycznia 2009 r., I CSK 333/07, LEX nr 490436, z 21 czerwca 2011 r., I CSK 555/10, OSNC-ZD 2012, nr B, poz. 43 i z 9 maja 2012 r., V CSK 236/11, LEX nr 1228592.

nictwie zgodnie przyjmuje się, że wyjątki od zasady przedawnialności roszczeń majątkowych mogą wynikać także z właściwości roszczenia, odbiegającej od innych tego rodzaju roszczeń. Takim roszczeniem nie ulegającym przedawnieniu jest m.in. przewidziane w art. 231 § 1 k.c. roszczenie posiadacza o przeniesienie własności działki zajętej pod budowę na cudzym gruncie.

Istota przedawnienia według art. 117 § 2 k.c. polega na tym, że po upływie okresu przedawnienia podmiot zobowiązany do określonego zachowania może uchylić się od zaspokojenia roszczenia, a osoba uprawniona nie może skutecznie poszukiwać zaspokojenia.

Z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w ustawie roszczenia majątkowe ulegają przedawnieniu.

Przepisy kodeksu cywilnego nie mają zastosowania do stosunków prawnych, w których przedawnienie zostało uregulowane odmiennie przez ustawę lub ratyfikowane umowy międzynarodowe. Taką odmienną regulację zawiera art. 77 u.k.w.h. stanowiący, że przedawnienie wierzytelności zabezpieczonej hipoteką nie narusza uprawnienia wierzyciela hipotecznego do uzyskania zaspokojenia z nieruchomości obciążonej. Przepisu tego nie stosuje się do roszczeń o świadczenia uboczne.

W stanie prawnym obowiązującym od dnia 20 lutego 2011 r., tak jak poprzednio, przedawnienie wierzytelności zabezpieczonej hipoteką pociąga za sobą tylko skutki w sferze obligacyjnej. Nie pozbawia natomiast wierzyciela hipotecznego uprawnienia do zaspokojenia się z nieruchomości, co oznacza, że właścicielowi nieruchomości obciążonej nie przysługuje zarzut przedawnienia, i to niezależnie od tego, czy jest też dłużnikiem osobistym, czy tylko rzeczowym. Odpowiedzialność rzeczowa jest wyłączna, dłużnik osobisty może bowiem obronić się zarzutem przedawnienia, jeżeli nie jest jednocześnie dłużnikiem rzeczowym (art. 117 k.c.). Jeżeli nim jest, a dojdzie do przedawnienia i dłużnik zgłosi taki zarzut, to będzie odpowiadał tylko rzeczowo, a sąd, uwzględniając powództwo, ograniczy, zgodnie z art. 319 k.p.c., jego odpowiedzialność do obciążonej nieruchomości. Przepis ten wzmacnia pozycję prawną wierzyciela hipotecznego w stosunku do właściciela obciążonej nieruchomości.

Wprowadzona z dniem 20 lutego 2011 r. zmiana art. 77 polega na wyłączeniu skutków przedawnienia odnośnie do roszczeń o świadczenia uboczne; przed tym dniem skutki te nie rozciągały się tylko na odsetki, których po upływie terminu przedawnienia wierzyciel hipoteczny nie mógł przymusowo uzyskać. Zmiana ta jest konsekwencją zmiany art. 69 u.k.w.h., według którego hipoteka zabezpiecza mieszczące się w sumie hipoteki roszczenia o odsetki oraz o przyznane koszty postępowania, a także inne roszczenia o świadczenia uboczne, jeżeli zostały wymienione w dokumencie stanowiącym podstawę wpisu hipoteki do księgi wieczystej².

² Por. H. Ciepla [w:] H. Ciepla, E. Bałan-Gonciarz, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece*..., s. 125.

Upływ terminu przedawnienia nie powoduje wygaśnięcia roszczenia, lecz jego przekształcenie w tzw. zobowiązanie niezupełne (naturalne), którego realizacja zależy od tego, czy zobowiązany zgłosi skuteczny zarzut przedawnienia. Sąd bowiem w stanie prawnym obowiązującym od dnia 1 października 1990 r. nie uwzględnia z urzędu przedawnienia roszczenia.

Uchylenie się od zaspokojenia roszczenia na skutek przedawnienia jest uprawnieniem o charakterze prawa podmiotowego. Dochodzi do skutku w drodze zarzutu peremptoryjnego zgłoszonego dopiero z upływem okresu przedawnienia. Jest uprawnieniem prawa materialnego, z którego osoba uprawniona może skorzystać przez podniesienie go w procesie, i jeżeli okaże się skuteczny, prowadzi do oddalenia powództwa. Można też zrzec się tego zarzutu po upływie przedawnienia, zrzeczenie przed upływem jest nieważne. Do zrzeczenia nie jest wymagana żadna forma szczególna. Nie jest możliwe odwołanie zrzeczenia, można jednak uchylić się od skutków prawnych zrzeczenia na ogólnych zasadach wad oświadczenia woli. Zarzut przedawnienia może być uznany za sprzeczny z zasadami współżycia, jeżeli stanowi nadużycie prawa (art. 5 k.c.), co sąd ocenia z urzędu, biorąc pod uwagę charakter dochodzonego roszczenia, przyczyny opóźnienia i jego nienadmierność.

W świetle powyższych rozważań na postawione pytanie należy odpowiedzieć, że zarzut przedawnienia odnośnie do wierzytelności zabezpieczonej hipoteką może być podniesiony tylko przez dłużnika osobistego niebędącego dłużnikiem rzeczowym. Natomiast co do roszczeń o świadczenia uboczne może być podniesiony zarówno przez dłużnika osobistego, jak i dłużnika rzeczowego.

Przepisy o przedawnieniu roszczeń mają charakter bezwzględnie obowiązujący, zatem muszą być wykładane ściśle. Niedopuszczalne jest skracanie terminów przedawnienia ani ich przedłużanie w drodze umowy (porozumienia) kontrahentów. Przedawnienie wchodzi w grę tylko wówczas, gdy prawa nie wygasły na skutek prekluzji.

Funkcja społeczna przedawnienia polega na likwidacji kolizji między treścią stosunków prawnych, a utrzymującymi się przez dłuższy czas stosunkami faktycznymi, a także na klarowaniu niejasnych sytuacji prawnych.

2. Ratio legis instytucji przedawnienia, to postulat pewności obrotu oraz ochrona dłużnika przed długotrwałym stanem niepewności

Instytucja przedawnienia roszczenia służy stabilizacji obrotu prawnego. Jej celem jest ograniczenie w czasie możliwości realizacji roszczeń wynikających ze stosunków zobowiązaniowych, ustawy lub zdarzeń powodujących odpowiedzialność cywilnoprawną. Pozwala ona dłużnikowi na uchylenie się od zaspokojenia wierzyciela po upływie terminu przedawnienia (art. 117 § 2 k.c.). W orzecznictwie zgodnie przyjmuje się, że w interesie porządku prawnego jest,

aby zalegalizować długotrwałe stany faktyczne, nawet bezprawne. Nie zasługuje na ochronę uprawniony, który pozostając bezczynny nie dba o swoje interesy. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu orzeczenia³ wskazał, że przepisy o przedawnieniu mają charakter stabilizujący stosunki prawne i gwarantują ich pewność, dopuszczenie bowiem możliwości realizowania roszczeń bez jakiegokolwiek ograniczenia w czasie prowadziłoby do sytuacji, w której strony pozostawałyby przez dziesiątki lat w niepewności co do swojej sytuacji prawnej⁴.

Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego instrument w postaci dawności powinien zawsze równoważyć różne, zazwyczaj sprzeczne interesy uczestników obrotu cywilnoprawnego. Nie mogą w systemie prawnym obowiązywać unormowania, które umożliwiają dochodzenie praw czy ich wykonywanie z jednoczesnym nałożeniem na inne podmioty obowiązków im odpowiadających ad infinitum, przez czas nieokreślony, oraz takie, które powodują permanentny stan niepewności co do rzeczywistego stanu prawnego⁵.

3. Początek biegu przedawnienia

Bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stało się wymagalne. Jeżeli wymagalność roszczenia zależy od podjęcia określonej czynności przez uprawnionego, bieg terminu rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie. (art. 120 § 1 k.c.).

Bieg przedawnienia roszczeń o zaniechanie rozpoczyna się od dnia, w którym ten, przeciwko komu roszczenie przysługuje, nie zastosował się do treści roszczenia (art. 120 § 2 k.c.)

Wymagalność to stan, w którym wierzyciel uzyskuje możliwość żądania zaspokojenia świadczenia, a dłużnik ma obowiązek je spełnić. Z nadejściem wymagalności wierzyciel może wystąpić z powództwem o zaspokojenie, bez obawy oddalenia żądania jako przedwczesnego⁶.

Przy zobowiązaniach terminowych sytuacja jest prosta, bowiem roszczenie staje się wymagalne z upływem ostatniego dnia terminu przewidzianego do spełnienia świadczenia. Przepis art. 120 k.c. wprowadza ogólną regułę ustalania początku biegu terminu przedawnienia, zgodnie z którą bieg terminu przedawnienia rozpoczyna się od dnia wymagalności roszczenia, jednakże ustawodawca przewidział również dwa wyjątki od tej zasady. Pierwszy z nich w świetle art. 120

³ Z 12 lutego 1991 r., III CRN 500/90, (OSNCP 7–8/92, poz. 137).

⁴ Zob. też wyrok SA. Katowicach z 14 lutego 2013 r., I ACa 1007/12, LEX nr 1289406.

⁵ Wyrok TK z dnia 1 września 2006 r., SK 14/05, OTK-A 2006/8/97.

⁶ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Zarys części ogólnej*, PWN Warszawa 1996, s. 331 i n.; B. Kordasiewicz [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, Z. Radwański (red.), Warszawa 2008, s. 576 i n.

§ 1 zd. 2 k.c. dotyczy sytuacji, w której wymagalność roszczenia zależy od podjęcia określonej czynności przez uprawnionego, drugi zaś – ustalania początku biegu terminu przedawnienia roszczeń o zaniechanie.

Reguła ta dotyczy tzw. zobowiązań bezterminowych, a więc takich, w których termin spełnienia świadczenia nie został określony w treści samej czynności prawnej, nie wynika z właściwości zobowiązania ani też z ustawy. Wówczas wymagalność jest konsekwencją wezwania dłużnika do wykonania świadczenia (art. 455 k.c.). Wezwanie jest tą czynnością, z którą art. 120 § 1 zd. 2 k.c. wiąże początek biegu terminu. Jeśli uprawniony nie podejmie tej czynności, to bieg terminu rozpoczyna się z chwilą, w której dłużnik mógł spełnić świadczenie, gdyby uprawniony w możliwie najwcześniejszym terminie wezwał go. Sytuacja taka stanowi odstępstwo od ogólnej reguły, zgodnie z którą, początek biegu terminu przedawnienia rozpoczyna się w dniu wymagalności świadczenia. Zdanie 2 art. 120 § 1 k.c. nie utożsamia początku biegu terminu przedawnienia z dniem podjęcia „określonej czynności przez uprawnionego”. Ustalenia, kiedy uprawniony (wierzyciel) mógłby najwcześniej podjąć czynność, o jakiej mowa w tym przepisie, należy dokonywać *in casu*, analizując konkretny stan faktyczny, w jakim znalazł się wierzyciel. Nie jest tu możliwe stworzenie jednej zasady, właściwej dla wszystkich sytuacji faktycznych.

4. Przedawnienie roszczenia o odszkodowanie *ex contractu*

Termin przedawnienia roszczenia o zapłatę odszkodowania z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania (art. 471 k.c.) rozpoczyna bieg od dnia wystąpienia szkody pozostającej w związku przyczynowym z tym zdarzeniem (art. 120 § 1 k.c. oraz uchwała SN z 22 listopada 2013 r.⁷).

Samo stwierdzenie nienależytego wykonania umowy zwykle nie przesądza jeszcze o istnieniu szkody, jako określonego uszczerbku w majątku poszkodowanego i dopiero jej powstanie aktualizuje odpowiedzialność na podstawie art. 471 k.c. Moment, w którym wierzyciel powinien wezwać dłużnika do spełnienia świadczenia wyznacza się zwykle z odwołaniem się do tego zdarzenia, ale można to czynić także z odwołaniem się do stanu świadomości wierzyciela co do wyrządzenia mu szkody. Koniecznym warunkiem stosowania tego przepisu jest bowiem istnienie przedmiotu przedawnienia – roszczenia majątkowego w ramach zobowiązaniowego stosunku prawnego. Roszczenie odszkodowawcze *ex contractu* może powstać dopiero wówczas, gdy spełnione zostaną jego przesłanki. Do jego powstania nie wystarczy samo naruszenie zobowiązania, lecz nadto jeszcze konieczne jest zaistnienie szkody pozostającej z nim w związku przyczynowym (art. 471 k.c.). Uwzględniając konstrukcję hipotetycznej wymagalności roszczenia

⁷ Uchwała SN z 22 listopada 2013 r., III CZP 72/13, Biul. SN 2013/11/13.

o wykonanie zobowiązania bezterminowego, do której ustawodawca odwołuje się w art. 120 § 1 zdanie drugie k.c., należy stwierdzić, że chwilą, w której wierzyciel najwcześniej może wezwać dłużnika do zapłaty odszkodowania jest dzień, w którym doszło do spełnienia przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej. W konsekwencji, w tym momencie rozpocznie się bieg przedawnienia roszczenia o naprawienie szkody *ex contractu*.

5. Przedawnienie roszczenia o odszkodowanie z deliktu

Wart. 442¹ k.c. wskazane są trzy terminy przedawnienia roszczeń wynikających z powstania szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym. Tak więc roszczenie ulega przedawnieniu:

- po pierwsze, z upływem lat 3 od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i osobie obowiązanej do jej naprawienia, nie później niż 10 lat od zdarzenia wywołującego szkodę;
- po drugie – gdy szkoda wynika ze zbrodni lub występku z upływem lat dwudziestu od popełnienia przestępstwa, bez względu na to kiedy poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia;
- po trzecie, w razie wyrządzenia szkody na osobie, przedawnienie nie może się skończyć wcześniej niż z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia, bez ograniczenia czasowego datą zdarzenia wyrządzającego szkodę.

Ponieważ przesłanka uzyskania wiedzy o szkodzie jest spełniona, gdy poszkodowany wie o wystąpieniu szkody w ogóle tj. gdy ma świadomość faktu powstania szkody a nie dopiero gdy zna jej zakres i wysokość, zaś z biegiem lat powstają trudności dowodowe, celowe jest żądanie w procesie odszkodowawczym za szkody spowodowane uszkodzeniem ciała lub wywołania rozstroju zdrowia ustalenia odpowiedzialności za szkody mogące powstać w przyszłości z tego zdarzenia⁸.

Artykuł 442¹ k.c. jest więc przepisem szczególnym w stosunku do art. 120 k.c., który początek biegu terminu przedawnienia łączy z powstaniem stanu wymagalności roszczenia.

W przeciwieństwie do art. 120 k.c. w art. 442¹ k.c. bieg przedawnienia rozpoczyna się w dniu zaistnienia wymienionych tam zdarzeń faktycznych.

Zgodnie z art. 442¹ § 1 k.c. zasadniczy termin przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody wynikłej z czynu niedozwolonego wynosi trzy lata, a jego bieg rozpoczyna się z dniem, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia (termin *a tempore scientiae*). Obie przesłanki powinny być spełnione łącznie. Jeśli więc poszkodowany dowie się

⁸ Por. uchwała 7 Sędziów z 17 kwietnia 1970 r., III PZP 34/69, zasada prawna, OSNCP 1970, nr 12, poz. 217.

o osobie zobowiązanej do naprawienia szkody później niż o samej szkodzie, to początek biegu przedawnienia wyznacza ta późniejsza data⁹. Jednakże termin ten nie może być dłuższy niż 10 lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę (termin *a tempore facti* art. 442¹ § 1 zdanie drugie k.c.). Dziesięcioletni termin przedawnienia biegnie – z woli ustawodawcy – nie od chwili dowiedzenia się o szkodzie, lecz od chwili zdarzenia ją wyrządzającego.

Właściwą chwilą określającą początek trzyletniego biegu przedawnienia jest moment „dowiedzenia się o szkodzie” i „o osobie obowiązanej do jej naprawienia”, a nie o zakresie szkody czy trwałości jej następstw i powzięcia pewności co do związku przyczynowego między urazem a jego skutkiem.

6. Czynności powodujące przerwę biegu przedawnienia

Zgodnie z art. 123 § 1 k.c. bieg przedawnienia przerywa się przez:

- 1) każdą czynność przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw lub egzekwowania roszczeń danego rodzaju albo przed sądem polubownym, przedsięwziętą bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia;
- 2) uznanie roszczenia przez osobę, przeciwko której roszczenie przysługuje;
- 3) wszczęcie mediacji.

Przerwanie biegu przedawnienia w rozumieniu tego przepisu – powodują:

- a) czynności dokonane przez uprawnionego do jakich należy zaliczyć:
 - wniesienie pozwu przez osobę legitymowaną czynnie przeciwko osobie legitymowanej biernie,
 - wytoczenie powództwa wzajemnego,
 - zawezwanie do próby ugodowej (art. 185 k.p.c.) może prowadzić do przerwania biegu przedawnienia roszczenia, jeżeli w treści wniosku w sposób jednoznaczny oznaczono przedmiot żądania i jego wysokość¹⁰,
 - złożenie wniosku o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu¹¹,
 - wniesienie pozwu przeciwko Skarbowi Państwa, także przy mylnie oznaczonej jednostce organizacyjnej (*staciones fiscales*),
 - przekształcenia podmiotowe podjęte na podstawie art. 194–198 k.p.c.
 - współuczestnictwo konieczne (art. 72 § 1 pkt. 2 k.p.c.) lub jednolite (art. 73 § 2 k.p.c.) w stosunku do wszystkich współuczestników,

⁹ Por. wyrok SN z 27 października 2010 r., V CSK 107/10, LEX nr 677913; wyrok SN z 10 kwietnia 2002 r., IV CKN 949/00, Biul. SN 2002, nr 11, poz. 11.

¹⁰ Zob. wyrok SN z 16 kwietnia 2014 r., V CSK 274/13, LEX nr 1460982 i A. Szlęzak, *Czy zawezwanie do próby ugodowej przerywa bieg przedawnienia*, Przegląd Sądowy 2014, nr 6, s. 7.

¹¹ Uchwała SN z dnia 16 stycznia 2004 r., III CZP 101/03, OSNC 2005, Nr 4, poz. 58, wyroku z dnia 23 stycznia 2008 r., V CSK 386/07, LEX nr 361473, wyroku z dnia 4 października 2012 r., I CSK 90/12, LEX nr 1250551.

- zawieszenie (przerwa) biegu przedawnienia w stosunku do jednego z wierzycieli solidarnych względem pozostałych wierzycieli (art. 377 k.c.) oraz zawieszenie (przerwa) biegu przedawnienia w stosunku do jednego z wierzycieli uprawnionych do świadczenia niepodzielnego w stosunku do pozostałych wierzycieli (art. 382 § 2 k.c.),
 - zarzut potrącenia zgłoszony przez pozwanego w procesie¹²,
 - wniosek o zabezpieczenie powództwa jeżeli nie jest zawarty w pozwie,
 - wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego, jeżeli dotyczy roszczeń z art. 618 k.p.c.,
 - wniosek o rozpoznanie sprawy przez sąd polubowny jeżeli zapis na ten sąd był ważny¹³,
 - wytoczenie powództwa adhezyjnego (art. 62 k.p.k.),
 - wniosek o wszczęcie egzekucji (art. 796 k.p.c.), a skutku przerwania biegu przedawnienia nie niweczy późniejsze umorzenie postępowania egzekucyjnego,
 - zgłoszenie wierzytelności w postępowaniu upadłościowym (art. 236 Pr. upadł. i napr.).
- b) uznanie roszczenia przez zobowiązanego, które może być:
- właściwe – stanowiące umowę pomiędzy zobowiązanym a uprawnionym,
 - niewłaściwe – stanowiące oświadczenie wiedzy zobowiązanego jako wyraz jego świadomości istnienia skierowanego przeciwko niemu roszczenia¹⁴.

Uznanie właściwe nie wymaga dla swej ważności żadnej szczególnej formy. Niektóre przepisy wymagają formy *ad eventum* (art. 445 § 1 i 449 k.c.). Uznanie takie po upływie terminu przedawnienia z reguły zawiera w sobie zrzeczenie się zarzutu przedawnienia, chyba że co innego wynika z treści oświadczenia.

- c) przez wszczęcie mediacji, lecz tylko takiej, która jest prowadzona na wniosek strony przed wszczęciem postępowania sądowego (art. 183¹–183¹⁵ § 4), bowiem przy mediacji prowadzonej na podstawie postanowienia sądu, już w toku sprawy, termin przedawnienia został przerwany wcześniej.

Jeśli chodzi o przerwę biegu przedawnienia przez zawezwanie do próby ugodowej (art. 185 k.p.c.), to należy zauważyć, że jest ona nadużywana. Jak bowiem pokazuje praktyka, wierzyciele często wzywają do prób ugodowych – nawet wielokrotnie – i to nie po to, by doszło do zawarcia ugody, ale po to, by przerwać bieg przedawnienia. W ten sposób może łatwo dojść do wyeliminowania instytucji przedawnienia, gdyż poza brakiem zakazu wielokrotnego zawezwania do próby ugodowej, wniosek w tym przedmiocie nie wymaga żadnych aktów staranności, dla wykazania że roszczenie wierzycielowi w istocie przysługuje, niska opłata od wniosku temu sprzyjają. Trzeba przyznać słuszność proponowanym w doktrynie zmia-

¹² Tak SN w uchwale 7 Sędziów z 19 października 2007 r., III CZP 58/07 (OSNC 2008, nr 5, poz. 44).

¹³ Tak SN w wyroku z 18 lutego 2005 r., V CK 467/04, (MoP 2005/6 s. 275).

¹⁴ Por. wyrok SN z 7 marca 2003 r. I CKN 11/01, niepubl.

nom w kierunku ograniczenia roli tego zawezwania, np. tylko do jednokrotnego. Problem ten dostrzega też orzecznictwo z różnymi wnioskami *de lege ferenda*¹⁵.

Natomiast Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku¹⁶ przyjął, że przedłużanie w nieskończoność terminów przedawnienia może być uznane za nadużycie prawa, stwierdzając:

Artykuł 5 k.c. stanowi, że nie można czynić ze swego prawa użytku, który byłby sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony. Celem art. 123 § 1 pkt 1 i 3 k.c. jest ochrona wierzyciela, który należycie dba o swoje sprawy i występuje do właściwych organów we właściwym terminie. Celem art. 123 § 1 pkt 2 k.c. jest ochrona przed nieuczciwym dłużnikiem, który w braku tego przepisu mógłby składać wierzycielowi deklaracje zaspokojenia jego długu, a następnie zasłonić się zarzutem przedawnienia. Celem wskazanych norm prawnych nie jest natomiast umożliwienie wierzycielowi przedłużania w nieskończoność terminów przedawnienia i odsuwania w czasie decyzji o wystąpieniu z właściwym powództwem.

W innym kierunku idą propozycje zmian sformułowane przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego ujęte w art. 189 § 1 projektu. Mianowicie

Jeżeli przed upływem terminu przedawnienia doszło do złożenia wniosku i zawezwanie do próby ugodowej, termin przedawnienia nie może upłynąć wcześniej niż rok od prawomocnego zakończenia postępowania toczącego się na podstawie tego wniosku¹⁷.

7. Skutki prawne zawieszenia i przerwania biegu terminu przedawnienia

Bieg terminu przedawnienia ulega zawieszeniu co do roszczeń i przyczyn wymienionych w art. 121 k.c. Skutki prawne zawieszenia polegają na tym, że po zawieszeniu termin przedawnienia biegnie nadal. Oznacza to, że zawieszenie nie niweczy rozpoczętego biegu przedawnienia. Natomiast skutki prawne przerwania biegu terminu przedawnienia polegają na tym, że po przerwie termin przedawnienia biegnie na nowo, a cały dotychczasowy bieg ulega zniweczeniu (art. 124 k.c.).

¹⁵ Np. Sąd Apelacyjny w Gdańsku w wyroku z 14 czerwca 2013 r., I ACa 74/13, LEX nr 1345522, stwierdził:

„Skoro żaden przepis procedury cywilnej nie zabrania wielokrotnego korzystania z instytucji zawezwania do próby ugodowej, a jej podjęcie nie musi prowadzić do zawarcia ugody, by wywołać wskazany skutek, to brak jest podstaw do przyjęcia, że wyłącznie pierwsze zawezwanie do próby ugodowej spowoduje przerwanie biegu przedawnienia w rozumieniu art. 123 §1 pkt 1 k.c.”

¹⁶ Wyrok SA w Warszawie z 16 stycznia 2014 r., I ACa 1194/13, LEX nr 1419154.

¹⁷ Szerzej A. Szlęzak, *Czy zawezwanie do próby ugodowej przerywa bieg przedawnienia*, „Przegląd Sądowy” 2014, nr 6, s. 7.

8. Upływ terminu przedawnienia jako początek okresu od którego zarzut przedawnienia może być podniesiony

- a) przed wszczęciem procesu,
- b) w trakcie trwania procesu,
- c) poza postępowaniem poprzez skierowanie oświadczenia w tym przedmiocie do wierzyciela.

Powstanie „stanu przedawnienia”, polegającego na możliwości podniesienia zarzutu przedawnienia wymaga spełnienia dwóch przesłanek: istnienia roszczenia, któremu zarzut przedawnienia ma być przeciwstawny oraz upływ określonego czasu. Dopóki nie istnieje roszczenie nie istnieje też zarzut.

Stosownie do art. 117 § 2 k.c. początkiem terminu do złożenia oświadczenia o uchyleniu się od zaspokojenia roszczenia z uwagi na upływ przedawnienia tj. podniesienia zarzutu przedawnienia jest upływ terminu przedawnienia. Terminem przedawnienia jest termin, który ogranicza pod względem czasowym dochodzenie roszczenia majątkowego, a skutkiem jego bezskutecznego upływu nie jest wygaśnięcie roszczenia, lecz niemożność jego dochodzenia. Cechy te muszą przy tym występować łącznie.

Zróźnicowanie terminów przedawnienia określonych w art. 118 k.c. nie zależy ani od charakteru podmiotu, któremu roszczenie przysługuje, ani od charakteru rozstrzyganej sprawy, a wyłącznie od rodzaju (kwalifikacji) roszczenia z punktu widzenia jego związku z określonym rodzajem działalności.

Zarzut ten może być podniesiony przed wszczęciem procesu, jeśli tylko upłynął termin przedawnienia, w trakcie trwania procesu, oraz poza postępowaniem poprzez skierowanie oświadczenia w tym przedmiocie do wierzyciela.

W każdym przypadku należy stwierdzić, kiedy to oświadczenie doszło do adresata w sposób określony w art. 61 k.c.

Jeśli pozwany przed wszczęciem procesu złożył skuteczne wobec powoda oświadczenie o uchyleniu się od zaspokojenia roszczenia, to powołanie się w toku procesu na tę okoliczność nie jest wyłącznie zarzutem procesowym, podlegającym ocenie według przepisów k.p.c., ale także materialnoprawnym, ma więc podwójną naturę. Jeśli natomiast chodzi o sposób podniesienia tego zarzutu w procesie, to jest ono dopuszczalne w zasadzie w każdej fazie postępowania w pierwszej instancji. (art. 217 § 1 k.p.c.). Pozwany zwlekając jednak z jego podniesieniem, może narazić się na nałożenie na niego obowiązku ponoszenia kosztów procesu, bez względu na wynik sprawy (art. 103 k.p.c.). Od zasady tej kodeks przewiduje wyjątki. Pozwanemu zastępowanemu przez profesjonalnego pełnomocnika, przewodniczący może w toku sprawy zgodnie z art. 207 § 3 k.p.c. określić termin do zgłoszenia wszystkich zarzutów, jednak niepodniesienie zarzutu przedawnienia nie spowoduje skutku utraty prawa powołania go w dalszym postępowaniu. Podniesienie tego zarzutu w procesie z reguły następuje

w piśmie procesowym, przy czym doręczenie oświadczeń woli zamieszczonych w pismach procesowych ocenia się według przepisów k.p.c. Doręczanie pism procesowych reguluje art. 132 k.p.c., który wprowadza uproszczoną drogę – doręczenia. Mianowicie w toku sprawy strony reprezentowane przez adwokata radcę prawnego, rzecznika patentowego oraz radcę Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa zobowiązane są doręczać bezpośrednio sobie nawzajem odpisy pism procesowych z załącznikami z jednoczesnym dołączeniem do pisma procesowego wniesionego do sądu dowodu doręczenia drugiej stronie odpisu albo dowodu jego wysłania przesyłką poleconą. Należy więc przyjąć, że dzień na dowodzie doręczenia stronie powodowej odpisu pisma zawierającego podniesienie zarzutu przedawnienia jest miarodajny dla oceny zachowania terminu do zgłoszenia tego zarzutu. Niedołączenie dowodu doręczenia albo dowodu wysłania przesyłką poleconą pisma procesowego powoduje jego zwrot bez wzywania do usunięcia tego braku. Jeżeli więc w takim piśmie procesowym zawarty był zarzut przedawnienia, to i tak wywoła on skutek prawny, z chwilą otrzymania odpisu tego pisma przez powoda (art. 61 k.c.). Wówczas pozwany będzie dowodził otrzymanie tego oświadczenia przez powoda w toku procesu, podobnie jak przy zgłoszeniu tego zarzutu przed procesem. Ten szczególny, stanowiący wyjątek od zasady oficjalności doręczeń, sposób doręczenia przewidziany w art. 132 § 1 k.p.c. doznaje jednakże ograniczeń. Może być stosowany tylko w toku sprawy. Nie obejmuje innych pełnomocników określonych w art. 87 k.p.c. Nie dotyczy wniesienia: pozwu wzajemnego, apelacji, skargi kasacyjnej, zażalenia, sprzeciwu od wyroku zaocznego, nakazu zapłaty i zarzutów od nakazu zapłaty oraz wniosku o zabezpieczenie powództwa, skargi o wznowienie postępowania, skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, a także skargi na orzeczenie referendarza sądowego. Są one kierowane do sądu i przez sąd doręczane (art. 132 § 1¹ k.p.c.). Zgodnie z art. 132 § 1 k.p.c. doręczenia można dokonywać także przez wręczenie pisma bezpośrednio adresatowi w sekretariacie sądu za potwierdzeniem odbioru (§ 69 r.u.s.p.).

9. Końcowy termin do podniesienia zarzutu przedawnienia

Przepisy k.c. nie dają żadnej odpowiedzi na pytanie ani też wskazówki interpretacyjnej, do jakiego momentu zarzut przedawnienia może być skutecznie podnoszony przez dłużnika. Przepis art. 117 k.c. daje jedynie odpowiedź na pytanie, od kiedy – od jakiego momentu zarzut ten może być skutecznie podniesiony.

Natomiast odpowiedzi na pytanie do kiedy zarzut ten może być skutecznie podniesiony należy poszukiwać w przepisach k.p.c. Zasada dyspozycyjności w procesie opiera się na dyspozycyjności materialnej. Nie powinno budzić wątpliwości, że zarzut ten może być – jako zarzut materialnoprawny – podniesiony, najogólniej rzecz ujmując, aż do zamknięcia rozprawy (art. 217 § 1 k.p.c.). Jednak

ta granica czasowa może być ograniczona poprzez czynności określone w art. 207 k.p.c. Pomijając kontrowersje jakie budzi § 3 tego przepisu, który słusznie spotkał się z krytyką argumentowaną sprzecznością z wynikającą z art. 45 ust. 1 Konstytucji zasadą prawa do sądu, powstaje jednak problem, czy zarzut ten może być zgłoszony aż do uprawomocnienia się wyroku, a więc także w postępowaniu apelacyjnym. Kwestia ta była przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego, który w wyrokach¹⁸ stwierdził, że: Zarzut przedawnienia roszczenia majątkowego pozwany może zgłosić także w postępowaniu apelacyjnym.

Stosowanie przez sąd prawa materialnego odnosi się tylko do stanu faktycznego przedstawionego przez strony i ustalonego w sposób przewidziany w prawie procesowym, przede wszystkim w drodze udowodnienia. Na gruncie art. 381 k.p.c. można przyjąć, że jeżeli materiał faktyczny i dowodowy został zgromadzony w sposób wyczerpujący, a zarzutu przedawnienia strona nie podniosła przed sądem pierwszej instancji, to nie ma przeszkód do zgłoszenia tego zarzutu dopiero w postępowaniu apelacyjnym. Jeżeli natomiast materiał zebrany w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji nie jest pełny i strona występująca z zarzutem przedawnienia popiera go nowymi faktami i dowodami, uwzględnienie zarzutu będzie uzależnione od dopuszczalności nowych faktów i dowodów w postępowaniu apelacyjnym (art. 381 k.p.c.). Te same reguły należy odnieść do obowiązku uwzględnienia przez sąd z urzędu nieważności czynności prawnej, jeżeli nieważność ta ma wpływ na wynik sprawy.

Jeśli mimo upływu terminu przedawnienia pozwany do czasu zakończenia postępowania w I instancji nie podniósł zarzutu przedawnienia, wyrok uwzględniający powództwo jest zgodny z prawem w tym zakresie. Przeciwnie wyrok oddalający powództwo jako przedawnione w takiej sytuacji naruszałby art. 117 § 2 k.c.

Pozwany może mieć nawet uzasadniony interes prawny w tym, aby przedawnienie nie było brane pod uwagę w I instancji, np. w sytuacji, w której jego zdaniem zobowiązanie w ogóle nie powstało, bądź zostało wykonane i wygasło, podczas gdy zobowiązanie przedawnione jest zobowiązaniem istniejącym. Dlatego zamierza to wykazać zarzutami merytorycznymi. Poza tym może chcieć się dowiedzieć, czy powództwo jest uzasadnione i po wydaniu wyroku uwzględniającego zaspokoić roszczenie mimo, że termin przedawnienia upłynął. Może jednak chcieć w takiej sytuacji skorzystać z zarzutu przedawnienia w postępowaniu apelacyjnym, który nie może być uznany za spóźniony.

¹⁸ Wyroki SN z dnia 19 lipca 2001 r., II UKN 475/00 i z dnia 3 listopada 2010 r. V CSK 142/10; zob. też J. Górski, *Zarzut przedawnienia w procesie cywilnym*, [w:] *ARS ET USUS: Księga Pamiątkowa ku Czci Sędziogo S. Rudnickiego*, LexisNexis, Warszawa 2005, s. 130 i n.

10. Zarzut przedawnienia roszczenia może być jedynie wyjątkowo uznany za nadużycie prawa podmiotowego

Przy podniesieniu zarzutu przedawnienia pojawia się pytanie, czy, a jeśli tak, to jakie środki obrony służą wierzycielowi. Takim środkiem obrony jest art. 5 k.c., stanowiący, że nie można czynić ze swego prawa użytku, który byłby sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony. Należy pamiętać, że sąd jest obowiązany z urzędu dokonać oceny, czy zgłoszony zarzut przedawnienia nie stanowi nadużycia prawa w rozumieniu art. 5 k.c. i jeżeli z okoliczności sprawy wynika, że spełnione są przesłanki z tego przepisu, to sąd ma obowiązek przyjąć, że podniesienie przez pozwanego zarzutu przedawnienia pozostaje w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego. Zatem uznanie przez sąd, że zgłoszony zarzut przedawnienia stanowi nadużycie prawa w rozumieniu art. 5 k.c. doprowadzi do uwzględnienia powództwa mimo, że zarzut naruszenia art. 5 k.c. nie został podniesiony przez stronę dochodzącą roszczenia. Inaczej w postępowaniu kasacyjnym, jeśli zarzut naruszenia art. 5 k.c. nie zostanie powołany, to mimo że z zebranego materiału wynikają przesłanki nadużycia prawa przez pozwanego Sąd Najwyższy nie uwzględni tego z urzędu.

W kwestii uznania zarzutu przedawnienia za nadużycie prawa z art. 5 k.c. w orzecznictwie ugruntowany jest pogląd, że zarzut przedawnienia stanowi prawo podmiotowe dłużnika, dlatego jedynie w wyjątkowych sytuacjach, w których indywidualna ocena okoliczności w rozstrzyganej sprawie wskazuje, że opóźnienie w dochodzeniu przedawnionego roszczenia jest spowodowane szczególnymi przesłankami uzasadniającymi to opóźnienie i nie jest ono nadmierne¹⁹ – może nie zostać uwzględniony przez sąd i potraktowany jako nadużycie prawa na podstawie art. 5 k.c. Do nadużycia prawa podmiotowego dochodzi wówczas, gdy w konkretnych okolicznościach podniesienie przez pozwanego zarzutu przedawnienia pozostaje w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego. Nie bez znaczenia jest także okres, jaki minął od zdarzeń i stanów, w których powód upatruje podstaw dochodzenia swoich roszczeń²⁰.

Zasadą prawa cywilnego jest bowiem, iż roszczenia majątkowe, ulegają przedawnieniu w terminach wskazanych przepisami kodeksu cywilnego i uprawnieniem zobowiązanego jest podniesienie zarzutu przedawnienia (art. 117 k.c.). Skorzystanie z tego uprawnienia jest więc działaniem w granicach prawa, z reguły świadczącym o realizacji służącego dłużnikowi prawa podmiotowego. Podniesienie zarzutu przedawnienia co do zasady nie stanowi więc nadużycia prawa. Podnoszący zarzut nadużycia prawa przez przeciwnika powinien zatem wykazać, że

¹⁹ Por. orzeczenia Sądu Najwyższego III CKN 522/99, I CKN 204/2001 czy I CSK 238/11.

²⁰ T. Justyński, *Nadużycie prawa w polskim prawie cywilnym*, Kraków: Zakamycze, 2000, s. 174 i n.

zaistniały wyjątkowe okoliczności, które skutki zgłoszenia tego zarzutu niweczyłyby, takich jak charakter uszczerbku jakiego doznał poszkodowany, przyczyna opóźnienia i czas trwania tego opóźnienia.

Zaznaczyć należy, że ocena, czy doszło do nadużycia prawa przy podniesieniu zarzutu przedawnienia, powinna być dokonywana w oparciu o obiektywne kryteria, gdyż w przeciwnym wypadku sąd zawsze musiałby uwzględnić zarzut nadużycia praw²¹.

Przytoczone rozważania prowadzą do wniosku, że możliwe jest nieuwzględnienie przez sąd zarzutu przedawnienia roszczeń, jeżeli istnieją podstawy do oceny, że podniesienie takiego zarzutu stanowi w okolicznościach konkretnej sprawy nadużycie prawa, o którym mowa w art. 5 k.c.

11. Skutki prawne przedawnienia

Zgodnie z art. 117 § 2 k.c. ustawowym skutkiem przedawnienia jest powstanie po stronie tego przeciw komu przysługuje roszczenie, uprawnienia do uchylecia się od jego zaspokojenia. Jest to przysługujące dłużnikowi prawo podmiotowe kształtujące, a oświadczenie w tym przedmiocie ma charakter swoistej jednostronnej czynności prawo kształtującej. Takiemu stanowisku dał wyraz SN w wyroku²². Do tego oświadczenia mają zastosowanie zasady składania oświadczeń woli. Zatem może ono mieć formę wyraźną, ale może też być wyrażone *per facta concludentia*.

Według zawartej w kodeksie cywilnym teorii doręczenia, oświadczenie to jest złożone z chwilą gdy doszło do adresata w taki sposób, że mógł zapoznać się z jego treścią. Odwołanie takiego oświadczenia jest skuteczne, jeżeli doszło jednocześnie z tym oświadczeniem lub wcześniej (art. 61 § 1 k.c.).

Na składającym oświadczenie woli spoczywa – zgodnie z art. 6 k.c. – ciężar dowodu, że oświadczenie to doszło do adresata. Z tą chwilą następuje przekształcenie zobowiązania zupełnego w zobowiązanie naturalne i roszczenie to nie może być skutecznie dochodzone, oczywiście jeżeli dłużnik zasadnie zgłosi zarzut przedawnienia. Dotyczy to zarówno roszczenia głównego, jak i odsetek za opóźnienie²³.

W kwestii, czy roszczenia przedawnione mogą być przedmiotem: potrącenia (art. 502 k.c.), ugody (art. 917 k.c.), odnowienia (art. 506 k.c.)²⁴.

²¹ Zob. wyrok SA w Łodzi z 21 lutego 2014 r., I ACa 1096/13, LEX nr 1469342 i wyrok SA w Katowicach z 24 maja 2013 r., I ACa 157/13, LEX nr 1439198, zob. też A. Szpunar, *Nadużycie prawa w dziedzinie przedawnienia*, RPEiS 1969, z. 4, s. 43.

²² Wyrok SN z 19.3.1997 r., II CKN 46/97, OSNC 1996, nr 10, poz. 143.

²³ Tak SN w uchwale z 10 listopada 1995 r., III CZP 156/95, OSNC 1996, nr 3, poz. 31.

²⁴ Zob. Z. Radwański [w:] *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, Z. Radwański (red.), Warszawa 2002, s. 224.

Przedawnieniu ulegają tylko roszczenia majątkowe, a nie inne prawa podmiotowe. Roszczenie stanowi wypływające z prawa podmiotowego uprawnienie domagania się od innego podmiotu prawa określonego działania lub zaniechania.

Roszczenie o odsetki ulega przedawnieniu w terminie przewidzianym dla świadczeń okresowych, niezależnie od charakteru długu głównego.

12. Zrzeczenie się zarzutu przedawnienia

Uchylenie skutków przedawnienia może nastąpić w drodze zrzeczenia się przez dłużnika korzystania z przedawnienia w sposób wyraźny lub dorozumiany.

Przewidziana w art. 117 § 2 k.c. możliwość zrzeczenia się przez dłużnika korzystania z przedawnienia jest jego uprawnieniem osobistym. Jeżeli więc dłużnik skorzystał z tego uprawnienia, osoba trzecia, będąca stroną pozwaną w procesie o uznanie za bezskuteczną w stosunku do niej czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli (art. 527 § 1 k.c.), nie może skutecznie kwestionować zrzeczenia się przez dłużnika korzystania z przedawnienia²⁵.

W kwestii charakteru prawnego zrzeczenia się zarzutu przedawnienia zob.²⁶

Zrzeczenie się zarzutu przedawnienia powoduje przekształcenie – z mocy prawa – zobowiązania naturalnego w zaskarżalne roszczenie. Tego skutku materialno-prawnego nie niweczy oświadczenie o cofnięciu uznania.

Zrzeczenie się zarzutu przedawnienia jest jednostronną czynnością prawną, która wywołuje skutki prawne *ex nunc*. Jest to wykonanie prawa kształtującego. Jeśli zatem zrzeczenie się tego zarzutu jest oświadczeniem woli, to należy do niego stosować wszelkie reguły dotyczące składania oświadczeń woli. W efekcie zrzeczenie się zarzutu przedawnienia wywołuje skutki prawne, gdy doszło do drugiej strony w taki sposób, że mogła zapoznać się z jego treścią. Wprawdzie zrzeczenie zarzutu przedawnienia jest jednostronnym oświadczeniem woli, to jednak może ono stanowić element składowy ugody. Niemniej tylko wówczas można przyjąć dorozumiane oświadczenie woli dłużnika o zrzeczeniu się zarzutu przedawnienia, gdy jego zamiar zrzeczenia się tego zarzutu wynika w sposób niewątpliwy z towarzyszących temu oświadczeniu okoliczności²⁷.

Zrzeczenie się przedawnienia nie wymaga żadnej formy, może nastąpić także *per facta concludentia*, jednakże składający to oświadczenie musi być w pełni świadomy skutków prawnych.

²⁵ Zob. A. Szpunar, *Zrzeczenie się korzystania z przedawnienia*, „Palestra” 1980, nr 4–5, s. 15 i n.

²⁶ Z. Radwański [w:] *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, pod red. Z. Radwańskiego, Warszawa 2002, s. 224 i n. oraz A. Szpunar, *Uwagi o zrzeczeniu się zarzutu przedawnienia*, „Rejent” 2002, nr 10.

²⁷ Wyrok SN z 21 lipca 2004 r., V CK 620/03, LEX 137673, wyrok SA w Łodzi z 17 stycznia 2013 r., I A Ca 1023/12, LEX nr 1280416.

13. 10-letni termin przedawnienia wszelkich roszczeń stwierdzonych prawomocnym orzeczeniem sądu lub innego organu

Dla wyczerpania zagadnienia należy wyjaśnić, w jakim czasie mogą być egzekwowane roszczenia stwierdzone prawomocnym orzeczeniem sądu lub innego organu albo powołanego do rozpoznawania spraw danego rodzaju albo orzeczeniem sądu polubownego bądź ugodą zawartą przed sądem, sądem polubownym albo ugodą zawartą przed mediatorem zatwierdzoną przez sąd, chociażby roszczenia te podlegały krótszym terminom przedawnienia. Art. 125 k.c. wprowadza 10-letni termin przedawnienia takich roszczeń. Przekroczenie tego terminu daje podstawę do wytoczenia przez dłużnika powództwa przeciwegzekucyjnego na podstawie art. 840 k.p.c. Termin ten nie dotyczy roszczeń, które z mocy przepisów szczególnych nie ulegają przedawnieniu oraz do roszczeń stwierdzonych innymi tytułami niż wymienione w tym przepisie. Bieg przedawnienia rozpoczyna się z dniem uprawomocnienia się orzeczenia.

Przepis ten nie ma zastosowania do orzeczeń wydanych na podstawie art. 64 k.c. i art. 1047 k.p.c. ponieważ przepisy te wiążą z orzeczeniem zobowiązującym do złożenia oznaczonego oświadczenia woli taki skutek, jak gdyby oświadczenie to zostało złożone z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia²⁸.

PRZEDAWNIE NIE I ZARZUT PRZEDAWNIE NIA W PROCESIE CYWILNYM

Streszczenie

W artykule omówiono problematykę przedawnienia roszczeń i podnoszenia zarzutu przedawnienia w procesie cywilnym z wykazaniem ewolucji przepisów regulujących tę instytucję w kodeksie zobowiązań i w kodeksie cywilnym. Wykazano, że w wyniku gruntownych merytorycznych zmian w tym zakresie wprowadzonych ustawą z 28 lipca 1990 r. (Dz.U. Nr 55, poz. 321), która weszła w życie 1 października 1990 r., od tego dnia upływ terminu przedawnienia sąd uwzględnia tylko na zarzut dłużnika. Przedmiotem rozważań objęto zarówno ratio legis instytucji przedawnienia, jego elementy, jak i skutki podniesienia zarzutu przedawnienia w procesie cywilnym. Wyjaśniono, na czym polega wymagalność roszczenia, początek okresu, od którego zarzut przedawnienia może być podniesiony, kiedy jego podniesienie może być uznane za nadużycie prawa podmiotowego, oraz jakie są skutki prawne zawieszenia i przerwania biegu terminu przedawnienia. Ponieważ przepisy k.c. nie dają żadnej odpowiedzi na pytanie ani też wskazówki interpretacyjnej, do jakiego momentu zarzut przedawnienia może być skutecznie podnoszony przez dłużnika, autorka z odwołaniem się

²⁸ Tak Sąd Najwyższy w orzeczeniu z 20 kwietnia 2006 r., III CSK 37/06, OSNC 2007, nr 2, poz. 29.

do orzecznictwa wyjaśnia, że zarzut ten może być – jako zarzut materialnoprawny – podniesiony, najogólniej rzecz biorąc, aż do uprawomocnienia się wyroku, a więc także w postępowaniu apelacyjnym.

Słowa kluczowe: *przedawnienie, zarzut przedawnienia, roszczenie, zobowiązanie, wierzyciel, dłużnik, wymagalność, kontrakt, delikt, prawo podmiotowe, nadużycie prawa*

LIMITATION AND A PLEA OF LIMITATION IN A CIVIL LAWSUIT

Summary

The article discusses the issue of the limitation of claims and a plea of limitation in a civil lawsuit, and presents the evolution of regulations governing this institution in the Code of Obligations and the Civil Code. The author points out that as a result of complete, radical changes in the area introduced by the Act of 28 July 1990 (Journal of Laws No. 55, item 321), which entered into force on 1 October 1990, from that date on, a court takes into account the period of limitation only if the debtor makes a plea. The article also discusses *ratio legis* for the institution of limitation, its elements as well as the consequences of the plea of limitation in a civil lawsuit. The author explains what claimability means, when the period when the plea of limitation can be made starts, when making a plea can be treated as abuse of rights and what the legal consequences of the suspension or discontinuance of the flow of time of limitation are. As the provisions of the Civil Code do not answer the question and do not provide any interpretational clues about the time limit for making a plea of limitation, based on judicial decisions, the author explains that the debtor can make the plea, which is a substantive law-related one, in general, until the sentence becomes final and valid, i.e. also during the appeal proceeding.

Key words: *limitation, plea of limitation, claim, obligation, debtor, claimability, contract, tort, rights, abuse of law*

LA PRESCRIPTION ET L'APPEL DE LA PRESCRIPTION DANS LE PROCÈS CIVIL

Résumé

Dans cet article on aborde la problématique de la prescription des prétentions et on relève l'appel de la prescription dans le procès civil en démontrant l'évolution des règlements en ce domaine dans le code des obligations ainsi que dans le code civil. On

démontre que le résultat des changements importants et essentiels introduits par le droit du 28 juillet 1990 (J.O. nr 55, pos.321) mis en oeuvre le 1er octobre 1990 est devenu grave et le délai de prescription est considéré par le tribunal seulement à l'appel du débiteur. L'article parle aussi du *ratio legis* de l'institution de prescription, de ses éléments et des résultats de l'appel de prescription dans le procès civil. On explique les notions de l'exigibilité, l'échéance de la créance, le début de la période où l'appel peut entrer en marche et dans quelle situation cet appel peut être traité comme abus du droit et quels sont les effets légaux de la suspension ou de l'interruption du courant de délai de l'appel. Les règlements du code civil ne donnent aucuns indices d'interprétation et ne répondent pas à la question jusqu'à quel moment l'appel de prescription peut être soulevé efficacement par le débiteur, donc l'auteur s'appuie sur la jurisprudence de ce domaine et explique que cet appel en tant que l'appel matériel et légal peut être traité jusqu'à la validation de la décision, ainsi aussi dans la procédure d'appel.

ДАВНОСТЬ И ПРОЦЕССУАЛЬНЫЙ ОТВОД ПО ДАВНОСТИ В ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССЕ

Резюме

В статье рассматривается проблематика давности притязаний и заявления процессуального отвода по давности в гражданском процессе с обозначением положений, регулирующих данный институт в Обязательственном кодексе и Гражданском кодексе. Выявлено, что в результате фундаментальных существенных изменений в этой области, внесённых на основании закона от 28 июля 1990 г. (Законодательный вестник № 55, поз. 321), который вступил в силу 1 октября 1990 г., с этого дня истечение срока давности суд принимает во внимание только на основании заявления отвода со стороны должника. Предметом обсуждения являются как *ratio legis* (правовая система) института давности, так и последствия заявления процессуального отвода по давности в гражданском процессе. Выявлено, в чём заключается сущность притязания, подлежащего истребованию, начало срока, с которого процессуальный отвод по давности может быть заявлен, когда его заявление может рассматриваться как злоупотребление субъективным правом, а также то, каковы юридические последствия приостановления и прекращения срока давности. Так как положения Гражданского кодекса не дают ответа на вопрос, не указывают на принципы толкования того, до какого момента процессуальный отвод по давности может быть заявлен с положительным результатом должником; автор, ссылаясь на практику судов, выясняет, что данный процессуальный отвод может быть – как имеющий материально-правовой характер – заявлен, если подходить к вопросу в общих чертах, вплоть до вступления в законную силу решения, следовательно, также в апелляционном производстве.